

Sikke Buluntuları Işığında Dara (Anastasiopolis) Antik Kenti'nde Roma Varlığı

Roman Presence in the Ancient City of Dara (Anastasiopolis) in Light of Coin Findings

Devrim Hasan Mentеше¹ Emre Günay²

Öz

Bu çalışmanın amacı, Dara (Anastasiopolis) Antik Kenti'nde yapılan kazı çalışmalarında ortaya çıkarılan sikkeler aracılığıyla kentteki Roma varlığını somut olarak kanıtlamaktır. Dara Antik Kenti'nde bulunan Roma sikkelerinin Roma İmparatorluk ve Doğu Roma Dönemleri'ne ait olduğu anlaşılmaktadır. Kentte sikkelerin en yoğun olarak görüldüğü alan, agora ve çevresi ile nekropol alanıdır. Sikkelerin bu alanlarda bulunması kentteki ticari faaliyetlere ve dini inanışa bağlanmaktadır. Sikkelerin farklı darphanelerde basılmış olması oldukça dikkat çekicidir. Bu durum kentin İpek yolu güzergahında büyük bir garnizon ve önemli bir ticaret merkezi olduğunu düşündürmektedir. Sikkeler, Roma İmparatorluğu'nun kentteki siyasi durumu hakkında da şaşırtıcı bilgiler içermektedir. Yapılan araştırmalarda, Dara Antik Kenti'nin MS 573 yılında Sassani İmparatorluğu'nun eline geçtiği ifade edilmektedir. Ancak Grup I define buluntusu verileri, MS 576/577 yıllarında Dara'nın Doğu Roma İmparatorluğu kontrolünde olduğunu göstermektedir. Günümüz itibarıyla Dara Antik Kenti'nde kazı çalışmaları devam etmektedir. Gelecek dönemlerde kent yerleşim alanı içerisinde yapılacak çalışmalarla Roma varlığına ait daha fazla kanıtların elde edileceği varsayılmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın ileride yapılacak daha kapsamlı araştırmalara başlangıç niteliğinde bir kaynak olarak hazırlandığı düşünülmelidir.

Anahtar Kelimeler: Kazı Çalışmaları, Buluntu, Sikke, Dara Antik Kenti, Roma

ABSTRACT

The aim of this study is to provide concrete evidence of the Roman presence in the ancient city of Dara (Anastasiopolis) through coins unearthed during excavation efforts. It is understood that the Roman coins found in Dara date back to the Roman Imperial and Eastern Roman periods. The areas where coins are most densely concentrated include the agora, its surroundings, and the necropolis area. The presence of coins in these locations is linked to commercial activities and religious practices within the city. It is particularly noteworthy that the coins were minted at various mints, which suggests that Dara was a significant garrison and trade center along the Silk Road. The coins also reveal surprising information about the political situation of the Roman Empire in the city. Research indicates that the ancient city of Dara fell under the control of the Sassanid Empire in AD 573. However, data from Group I treasure findings suggest that Dara was under Eastern Roman control in AD 576/577. As of today, excavations continue in Dara. It is anticipated that future excavations within the city's settlement areas will yield further evidence of the Roman presence. In this context, this study should be viewed as a preliminary source for more comprehensive research to be conducted in the future.

Keywords: Excavation Studies, Findings, Coin, Ancient City of Dara, Rome

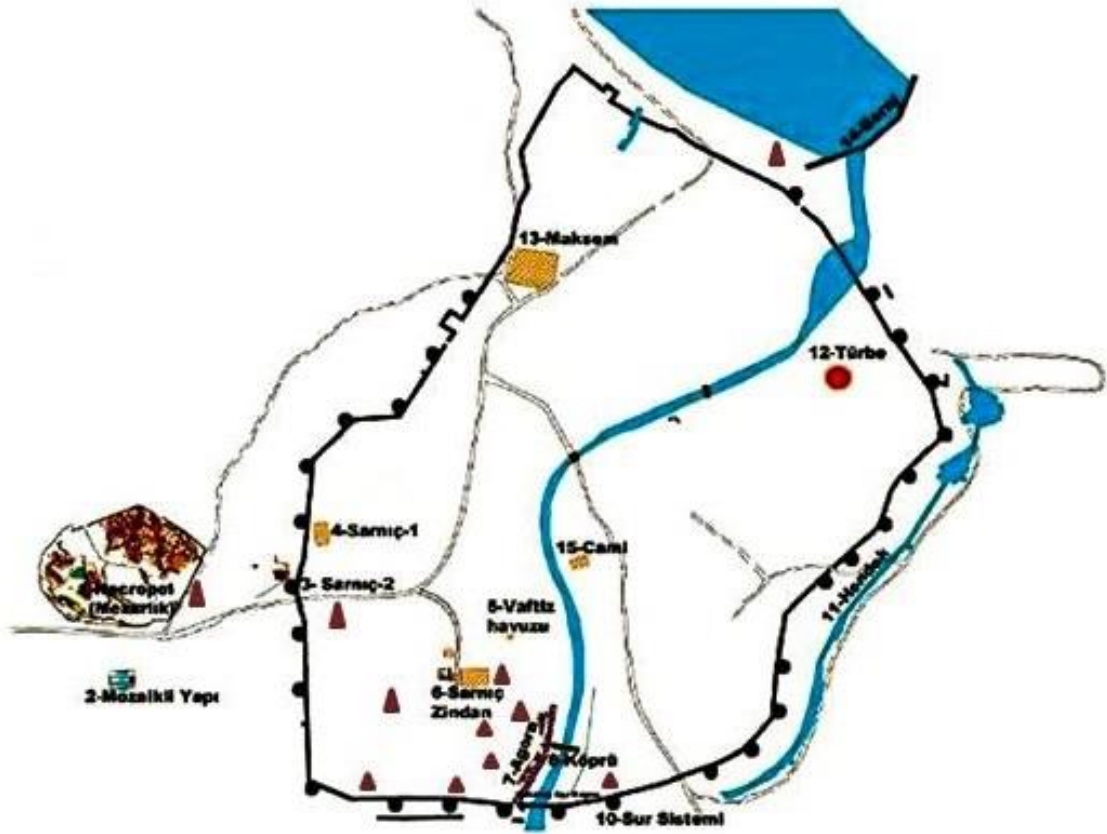
¹ Corresponding Author | Yetkili Yazar: (Dr.) Devrim Hasan Mentеше, Mardin Müzesi, devrim-ozcan@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-9934-3991

² (Dr.) Emre Günay, Bağımsız Araştırmacı, numismaticstudies@outlook.com, ORCID: 0000-0003-2727-3087

GİRİŞ:

Bu çalışmanın amacı, Dara (Anastasiopolis) Antik Kenti'nde yapılan kazı çalışmalarında ortaya çıkarılan sikkeler aracılığıyla kentteki Roma varlığını somut olarak kanıtlamaktır. Dara Antik Kenti içerisindeki kazı çalışmaları, 1986 yılından başlayarak 2024 yılına kadar devam etmiştir. Bu dönemlerde Dara Antik Kenti'ndeki agora, nekropol, güney sarnıç önü ve surlar gibi çeşitli alanlarda yapılan çalışmalarda, Roma ve Doğu Roma Dönemi'ne tarihlenen yapı katmanlarıyla birlikte çeşitli sikkeler bulunmuştur. Ancak Dara Kenti'nde Roma ve Doğu Roma Dönemi sikkeleri açısından en önemli buluntuları, 2018 yılında in situ halinde bulunan iki farklı define grubu oluşturmaktadır. Agoranın güneyindeki surların açığa çıkartılması amacıyla yapılan kazı çalışmalarında, surların kuzeyinde çeşitli mekânlar bulunmuştur. Bu mekânlarda, yanık tabakası içerisinde Grup I ve Grup II olmak üzere toplu, yapışık halde iki farklı bronz sikke definesine rastlanmıştır (Şekil 1).

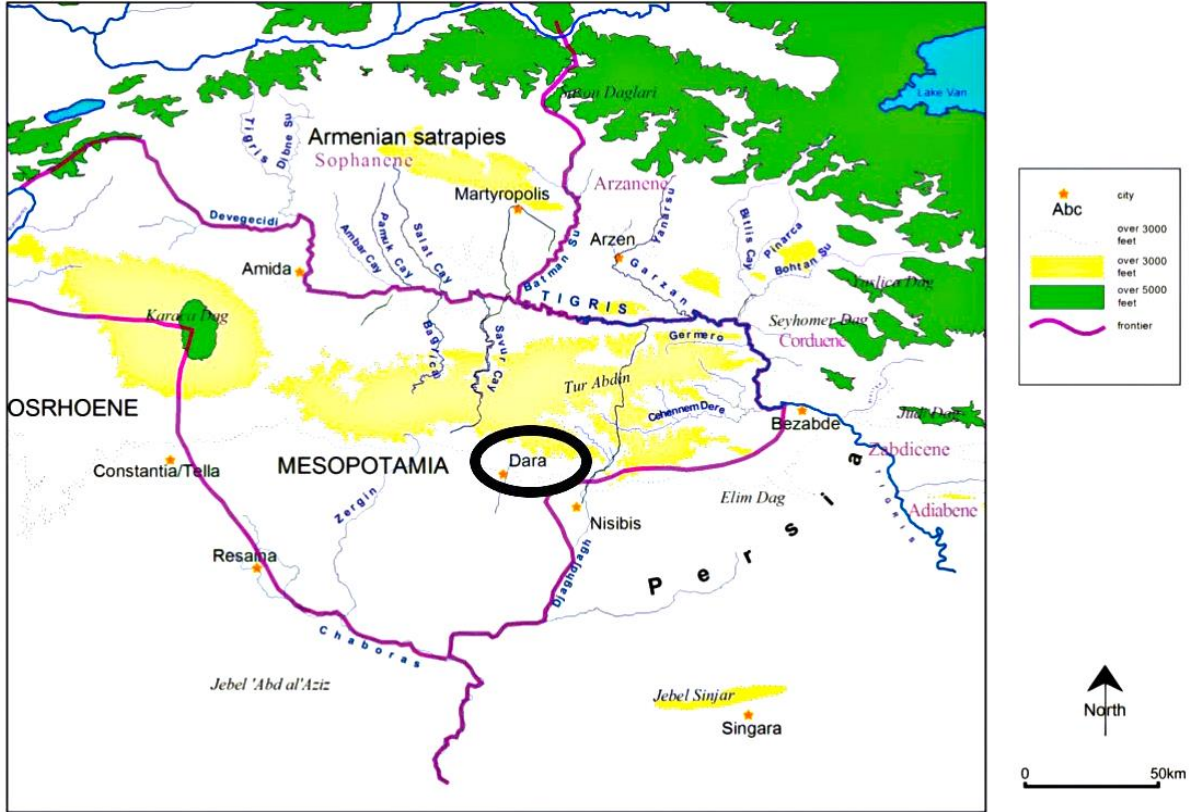
▲ Kent yerleşkesi içerisinde sikke bulunan alanlar

Şekil 1: Dara Antik Kenti'nde Sikkelerin Bulunduğu Alanlar (Mardin Müzesi Kazı Arşivi)

Dara Antik Kenti'nde 1986-2021 yılları arasında yapılan kazı çalışmalarında altı yüz yirmi yedi adet Roma sikkesi bulunmuştur. Bu sikkelerin kronolojisi incelendiğinde; yedi adedinin Roma İmparatorluk Dönemi sikkesi, altı yüz yirmi adedinin ise Doğu Roma Dönemi sikkelerinden oluştuğu anlaşılmaktadır. Ancak sikkelerin önemli bir bölümünde yoğun korozyon olması nedeniyle ait olduğu imparatorlar belirlenememiştir. Çalışma sınırı kapsamında imparatorlarına göre sınıflandırılmış nitelikli otuz beş sikke incelenerek kataloğa dahil edilmiştir. Bu bağlamda çalışmanın ilk bölümünde araştırmaya katkı sağlayacağı düşüncesiyle Dara Antik Kenti hakkında genel bilgilere değinilmiştir. Katalog bölümünde ise 2018 yılına kadar burç, baraj, nekropol, sarnıç, agora, kemerli yapı buluntusu sikkeleri, 2018 yılı agora-sur önü buluntusu sikkeleri (Grup I) ve 2018 yılı güney sur önü buluntusu sikkeleri (Grup II) ayrı ayrı başlıklar halinde tanıtılmıştır. Bu veriler ışığında ulaşılan bilgiler sonuç kısmında belirtilmiştir.

1. Dara (Anastasiopolis) Antik Kenti Hakkında Genel Bilgiler

Dara Antik Kenti; Mardin ilinin yaklaşık 30 km güneydoğusunda, Nisibis Kenti'nin (Nusaybin) kuzeybatısında, Amida Kenti'nin (Diyarbakır) güneydoğusunda ve Suriye sınırları içerisinde bulunan Amuda Kenti'nin (Amudis) yaklaşık 10 km kuzeyinde yer almaktadır. Kent, konum itibariyle Mezopotamya Ovası'nın Tur Abdin Dağları ile birleştiği tarihi İpek Yolu'na hâkim bir noktada bulunmaktadır (Metin, 2020: 88). Dara Antik Kenti, kaynaklarda Cordes olarak adlandırılan dere kenarında kurulmuştur (Procopius, 1971: 109). Kent üç büyük tepe üzerinde yer alan, yaklaşık 4 km uzunluğunda sur ve yirmi dokuz adet burç ile korunmaktadır. Kenti çevreleyen sur kalıntılarının doğusundan başlayarak güney sur önlerine kadar gelen bir hendek mevcuttur (Ahunbay, 1991: 200-201). Hendeğin, kentin korunmasında önemli bir görev üstlendiği düşünülmektedir. Belirtilen özelliklerle kent, Amida kentinden sonra bölgedeki en büyük kale kent olma özelliğine sahiptir (Şekil 2).

Şekil 2: Dara Antik Kenti'nin Konumu (Comfort, 2017: 186)

Dara isminin kaynağı tam olarak bilinmese de MS 6. yüzyıl tarihçileri Malalas ve 13. yüzyılda yaşamış Süryani tarihçi Ebu'l Farac'ın (Bar Hebraeus) aktarımları, bu ismin kaynağının son Pers kralı III. Dareius'un (MÖ 336-330) kentin kurulduğu ovada ölmüş olmasından kaynaklandığı şeklindeki efsanevi bilgiye dayanmaktadır (Malalas, 1986: 224; Abû'l-Farac, 1945: 150-151). Tarihçilerin aktarımlarından ve kent içerisinde yapılan kazı buluntularından anlaşıldığı üzere Dara Kenti'nde; I. Anastaius Dönemi (MS 491-518) öncesine dayanan bir yerleşimin olduğu anlaşılmaktadır. Procopius, "*Buildings*" isimli kitabında; Sassani İmparatorluğu'nun işgal ettiği Roma topraklarından çekilip Amida şehrini geri verdiğinde, İmparator Anastasius'un o zamanlar Dara isimli bir köyün çevresine surlar inşa etmek için büyük çaba harcadığından bahsetmektedir (Procopius, 1971: 99-103).

Anastasiopolis kent yerleşkesinin bulunduğu bölge, Roma öncesinde Parth İmparatorluğu hâkimiyetindedir. Roma İmparatoru Traianus (MS 98-117) MS 1. yüzyılda Parth Devleti'ne ait birçok yerleşimle birlikte Anastasiopolis garnizonunun kurulduğu bölgeyi de ele geçirmiş ve Mezopotamya Eyaleti'ni oluşturmuştur (Kaçar, 2006: 132). Traianus sonrasında Parth İmparatorluğu, kaybettiği toprakları büyük oranda kazanmaya başlamıştır. Güçlenen Parth Devleti, Akhamenid İmparatorluğu'nun devamı niteliğindeki bir devlet olma iddialarından uzak olmuş ancak ardılı Sassani

Devleti, Parth Devleti'nin aksine Akhamenid İmparatorluğu'nun varisleri oldukları savı ile Anadolu topraklarında hak iddia etmiştir (Dignas ve Winter: 2007: 55).

Dara Garnizon Kenti'nin Doğu Roma İmparatorluğu tarafından kurulmasında; Roma ve Sassani İmparatorlukları arasında Mezopotamya'da gerçekleşen mücadeleler doğrudan etkili olmuştur. MS 3. yüzyıl ortalarında Roma ve Sassani İmparatorlukları arasında rekabet artmaya başlamıştır. Roma İmparatorluğu'nun MS 2. ile 4. yüzyıllar arasındaki zaman aralığında Parth İmparatorluğu ve ardılı Sassani İmparatorluğu arasındaki en stratejik sınır hattı, Dara'ya yakın mesafede konumlanan Nisibis garnizon kentidir. Roma'nın sınır garnizonları olan Carrhae (Harran), Hatra (K. Irak) ve Nisibis gibi kentler, MS 241/242 yılında Sassaniler tarafından ele geçirilmiştir (Edwell, 2008: 167-168).

MS 242 yılında I. Ardashir'in (MS 224-242) ölmesiyle tahta I. Shapur çıkmış (MS 242-272), bu değişiklikten faydalanan Roma İmparatoru III. Gordianus (MS 238-244) Carrhae ve Nisibis'e yeniden egemen olmuştur. Sassaniler'in MS 243-244 yıllarında başlattıkları saldırılar, III. Gordianus'a pahalıya mal olmuş ve III. Gordianus askerleri tarafından öldürülmüştür. Gordianus sonrasında imparator olan I. Philippus, Mezopotamya ve Armenia'nın büyük bir bölümünü Sassanilere bırakarak geri çekilmiştir (Zonaras, 2009: 46). Güçlenen Sassani İmparatorluğu'nun büyük kentlere olan saldırıları devam etmiş ve MS 359 yılında Amida'yı idaresi altına almıştır (Matthews, 2010: 57-66).

Sassaniler'in Mezopotamya'da yayılcı politikalar içerisinde olması Roma'nın sınır güvenliğini ve ticari faaliyetlerini zora sokmuştur. Sassani ordusunun MS 360 yılında, Singara'yı (Sincar) ele geçirmesiyle Roma İmparatoru Iulianus (MS 361-363) MS 363 yılında saldırıya geçmiştir. Bu savaşta Roma büyük bir yenilgi almış ve İmparator Iulianus ölmüştür (Baydur, 1999: 101-113).

Savaş sonrasında yeni İmparator Iovianus (MS 363-364), Sassaniler ile yeni bir savaşı göze alamayarak anlaşma imzalamış ve Nisibis'i Sassaniler'e bırakarak geri çekilmiştir. İmparator Iulianus'un (MS 361-363) 363 yılındaki yenilgisi sonucu Sassani İmparatorluğu'nun eline geçen Nisibis, bu tarihten itibaren Sassani İmparatorluğu'nun, önemli bir ticaret merkezi ve batıya yaptığı seferlerin ana karargâhı olmuştur (Demir ve Keçiş, 2017: 22; Keser Kayaalp ve Erdoğan, 2013: 137) Nisibis'in Sassaniler'e bırakılmasından (MS 363) yetmiş sekiz yıl sonra, Roma İmparatoru I. Theodosius (MS 408-450) ile Sassani İmparatoru II. Yazdgard (MS 438-457) MS 441 yılı içerisinde bir anlaşma yapmıştır. Bu anlaşmaya göre tarafların Mezopotamya sınır bölgesinde herhangi bir askeri tahkimat oluşturmaması kararı alınmıştır (Procopius, 1971: 99).

Dara Garnizon Kenti'nin kurulmasına neden olan olaylar dizisi; Sassani İmparatorluğu'nun Mezopotamya eyaleti ve Suriye'de Roma'ya ait yerleşim yerlerini ele geçirmesinden kaynaklanan korkunun bir sebebidir. Roma, Mezopotamya eyaleti içerisinde yer alan en önemli ticari ve askeri kenti olan Nisibis'i kaybetme şokunu atlatabilmeden, Sassani İmparatorluğu'nun MS 503 yılında Amida'yı kuşatarak alması, Doğu Roma İmparatorluğu'nun Mezopotamya sınırındaki avantajını kaybetmesine ve Roma'nın batı sınırlarının tehlikeye girmesine neden olmuştur (Croke ve Crow, 1983: 148-149).

Sassani İmparatorluğu'nun, Mezopotamya'da her geçen gün gücünü arttırması, Roma'nın sınırlarını korumak için garnizonlarının yetersiz olması gibi sebepler, Roma'nın yeni garnizonlara olan ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu durum, yeni üslerin yapımının hızlandırılmasına sebep olmuştur. Dara Garnizon Kenti'nin hikâyesi, Amida'nın kısa süreliğine kaybedilmesinden (MS 503) sonra başlamıştır. Doğu Roma İmparatorluğu, Mezopotamya sınırlarını mevcut koşullarda koruyamayacağını yüz elli yılı aşan mücadelenin verdiği deneyimler sonucunda daha iyi anlamıştır (Procopius, 1971: 99).

Doğu Roma İmparatoru I. Anastasius (MS 491-518), komutanlarına Sassani tehlikesine karşı, Mezopotamya sınırlarının korunması için bir garnizonun kurulmasını emretmiştir. Komutanlar, garnizonun kurulması için yer araştırırken imparatora, Dara ve Dara'nın güneyinde yer alan Amuda'yı önermişlerdir. Bu öneriler içerisinde Dara, korunaklı olması ve tatlı su kaynaklarının bulunması sebebiyle tercih edilmiştir (Zachariah, 1899: 164-165). Bu dönemde (MS 503-507) köy yerleşkesi olduğu bilinen Dara'da inşa faaliyetleri için; I. Anastasius, imparatorluk memuru Calliopius'u görevlendirmiştir.

İmparatorun, Calliopus aracılığıyla gönderdiği bütçeler ile Suriye ve civarından sağlanan usta ve işçiler sayesinde imar faaliyetleri yürütülmüştür (Croke, 1984: 86-88). Sassani İmparatorluğu, inşasına başlanan garnizona MS 441 ve 503 yıllarında yapılan anlaşmayı gerekçe göstererek karşı çıkmış ve Dara önelerine birlikler göndermiştir. Ancak Sassani ordularının saldırıları Doğu Roma ordusu tarafından püskürtülmüştür (Zachariah, 1899: 166).

Kentin, I. Anastasius ve I. Iustinus (MS 518-528) Dönemleri'nde, Sassani İmparatorluğu tarafından büyük bir saldırıya uğradığına dair kanıt bulunmamaktadır. Sasani İmparatorluğu'nun Dara'yı kuşatmaya yönelik saldırıların daha çok sonraki imparatorlar döneminde gerçekleştiği görülmektedir (John of Ephesus, 1860: 379-385; James of Edessa, 1898: 323). Dara tarihiyle ilgili kaynaklar incelendiğinde, kentin MS 573 yılında Sasani İmparatorluğu'nun eline geçtiği belirtilmektedir (Mundell, 1975: 221; Croke ve Crow, 1983: 150; Kütük, 2013: 78-80; Can ve Erdoğan, 2014: 349).

Dara, MS 627/628 yıllarında Heraclius tarafından bir kez daha alınmış, yapılan savaşlar sonucunda her iki imparatorlukta oldukça zayıflamıştır. Güç kaybeden Sassani İmparatorluğu'nun toprakları, MS 639 yılından sonra büyük oranda Arap-İslam Devleti'nin eline geçmiştir. Dara, Arap ordularının MS 639/640 yıllarında Doğu Roma Mezopotamya'sını fethedene kadar, on yıllık bir süreyle Doğu Roma Devleti'nin elinde kalmıştır (Croke ve Crow, 1983: 151; Kütük, 2013: 81).

Kent, Doğu Roma İmparatorluğu'nun eline son kez MS 943 yılında, Doğu Roma İmparatorluğu'na kısa süreliğine de olsa yeniden altın çağını yaşatan Makedonya Hanedanlığı Dönemi'nde geçmiştir. Ioannes'in komutasındaki birlikler, Amida, Marytropolis (Silvan), Dara ve Nisibis'e hâkim olduktan sonra Edesa'ya (Şanlıurfa) yönelmiş, burada bulunan Hristiyan dünyasının en büyük kutsal emanetlerinden birisi olarak kabul edilen "Kutsal Mandyllion"u alarak Constantinopolis'e getirmiştir (Ostrogorsky, 2019: 259).

Dara'nın Doğu Roma İmparatorluğu sonrası konumuna bakılacak olursa; kentin 11. yüzyılda başlayan Türk akınları sonrası küçük bir kasaba ya da köy yerleşkesine dönüştüğü anlaşılmaktadır. Kent, İslam kaynaklarından ve kazılardan bulunan sikkelerden anlaşıldığı kadarıyla 12 ve 13. yüzyıllarda, Artuklu Beyliği'ne bağlı küçük bir yerleşim konumundadır (Metin, 2022: 74). Dara'yı 14. yüzyılda ziyaret eden Arap tarihçi İbn-ü Batuta şehrin harabe konumda olduğundan ve çok küçük bir yerleşime dönüştüğünden bahsetmektedir (İbn Battuta, 1953: 104).

Dara Antik Kenti'nin önünde geniş tarım arazilerinin olması, tarihi İpek Yolu'na hâkim noktada bulunması ve kentte son yıllarda yapılan kazı çalışmalarında elde edilen bulgular, kentin sadece askeri amaçlı kurulmadığını, bunun yanı sıra bir ticaret merkezi olarak da kullanıldığını göstermektedir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi içerisinde Roma Dönemi'nde kurulan birçok antik yerleşim yeri ya da kent bulunmaktadır. Bu kentlerin bir bölümünün ticarete önemli bir konumda oldukları bilinmektedir. Buna karşın araştırmaların ve kazı çalışmalarının yetersiz olması gibi nedenlerle bu kentlerin agoralarının yerleri tam olarak bilinmemektedir. Dolayısıyla Dara Antik Kenti, Güneydoğu Anadolu kentleri içerisinde agorası, bilimsel kazı çalışmaları yapılarak tespit edilen Doğu Roma Dönemi'ne tarihlenen tek antik kent olması bakımından önemlidir. Kentin güney kapısı önünde başlayan agora caddesi, güney-kuzey doğrultusunda yaklaşık 800 metre devam etmektedir. Dara'da günümüz itibarıyla portiko önünde yapılan kazı çalışmalarında dükkân olduğu düşünülen on dört adet yapı, bu yapılarla bağlantılı dört adet ışık ve sekiz adet mekân bulunmuştur (Şekil 3). Dükkânlar, mekanlar ve bağlantılı alanlarda bulunan zeytinyağı işliği, yanmış buğday tohumları, pişmiş toprak kaplar (pithos, ticari amphora parçaları) demir çürüfleri, alçı taşları ve tezgâh ağırlıkları kentte yapılan ticari faaliyetleri açık bir şekilde göstermektedir (Şekil 4).

Şekil 3: Dara Antik Kenti'nde Bulunan Agora Alanının Genel Görünümü (Mardin Müzesi Kazı Arşivi)

Şekil 4: Dükkânlar, Mekanlar ve Bağlantılı Alanlarda Ortaya Çıkarılan Buluntuların Genel Görünümleri (1: Zeytin Yağ İşliği, 2: Yanmış Buğday Tohumları, 3: Pişmiş Toprak Kaplar, 4: Demir Cüruflar, 5: Alçı Taşları, 6: Tezghâh Ağırlıkları) (Mardin Müzesi Kazı Arşivi)

Kentte son dönemlerde nekropol, Büyük Kilise çevresi, güney sur kapısı ve agoranın güneybatısında yapılan kazı çalışmalarında dini anlamlar içeren eserler bulunmuştur (Şekil 5). Bulunan eserler; kente askeri ve ticari görevlerinin dışında, dini amaçlı birtakım misyonların yüklenmek istendiğini göstermektedir. Nekropol alanında yapılan kazı çalışmalarında, galeri mezar olarak adlandırılan üç katlı büyük mezar odası bulunmuştur. Mezar odasının anıtsal giriş kapısının üstünde yer alan ikonografik sahne, kentte görülen en önemli dini semboller içerisindedir. Peygamber Ezekiel/Hezekiel'in tasvir

edildiği düşünölen ikonografik sahne, sadece Dara'da görölen önik bir eserdir (Mundell, 1975: 213-214). Ayrıca 2018 yılı kazı çalışmalarında, kentin güney giriş kapısının önünde Hz. İsa'nın Abgar kralına yazmış olduğu mektubun kopyasının işlendiği büyük blok taşlar bulunmuştur. Bu yazıt 6. ve 7. yüzyıllarda kentin dini açından önemli bir konumda olduğunu göstermektedir (şekil 6).

şekil 5: Dara Antik Kenti'nde Bulunan Nekropol Alanının Genel Görünümü (Mardin Müzesi Kazı Arşivi)

şekil 6: Dara Antik Kenti'nde Dini Anlamlar İçeren Taş Eserler (1: Hezekiel'in Tasvir Edildiği Düşünölen İkonografik Sahne, 2: 6. yüzyıla Tarihlenen Hz. İsa'nın Abgar Kralına Yazmış Olduğu Mektubun Tařa İşlenmiş Kopyası) (Mardin Müzesi Kazı Arşivi)

2. Dara Antik Kenti'nde Bulunan Roma ve Doğu Roma Sikkeleri Katalođu

2018 yılına kadar burç, baraj, nekropol, sarnıç, agora, kemerli yapı sikke buluntuları

Sikke No: 1

Dönem: Roma İmparatorluk Dönemi (Eyalet Sikkesi), Darp Ettiren İmparator: III. Gordianus (MS 238/244), Malzeme: AE, Birim: -, Darp Yılı: Bilinmiyor, Darphane: Singara / Mesopotamia, Ağırlığı: 16.20 gr, Çap: 30.00 mm, Buluntu Yeri: M.DK/.2010/ Env.87. Nekropol Kazısı, Toprak Dolgusu.

Öy: [AVTOK K M]ANT ΓΟΡΔΙΑΝΟΝ CΑΒ ΤΡΑΝΚΥΛΛΙΝΑ CΕΒ; Defne çelenkli, zırlı ve paludamentumlu III. Gordianus ve Tranquillina büstleri, karşılıklı.

Ay: [ΑVP CΕΠΚΟΛ] – CΙΝΓΑΡΑ; Kaya üzerinde oturan Tyche, sola, elinde başak demeti tutmakta. Üstte, kentaur Sagittarius sola.

Ref.: RPC VII.2 /3468

Sikke No: 2

Dönem: Roma İmparatorluk Dönemi (Eyalet Sikkesi), Darp Ettiren İmparator: III. Gordianus (MS 238/244), Malzeme: AE, Birim: - Darp Yılı: Bilinmiyor, Darphane: Singara / Mesopotamia, Ağırlığı: 16.40 gr, Çap: 32.00 mm, Buluntu Yeri: M.DK/.2011/İbrahim Bilem Köy İçi Buluntu (Hibe).

Öy: AVTOK K MANT ΓΟΡΔΙΑΝΟΝ CΑΒ ΤΡΑΝΚΥΛΛΙΝΑ CΕΒ; Defne çelenkli, zırlı ve paludamentumlu III. Gordianus ve Tranquillina büstleri, karşılıklı.

Ay: AVP CΕΠΚΟΛ – CΙΝΓΑΡΑ; Kaya üzerinde oturan Tyche, sola, elinde başak demeti tutmakta, üstte, kentaur Sagittarius, sola.

Ref.: RPC VII.2 /3468

Sikke No: 3

Dönem: Roma İmparatorluk Dönemi, Darp Ettiren İmparator: I. Constantinus (MS 307-337), Malzeme: AE, Birim: -, Darp Yılı: MS 324, Darphane: Heraclia, Ağırlığı: 3.18 gr, Çap: 19.00 mm, Buluntu Yeri: M.DK/.2018 yılı 1F18 Açması 10 No'lu Duvarın Güneyinde Yapılan Sondaj.

Öy: CONSTANTINUS AVG; İmparator başı sağa başında diadem.

AY/ CONSTANSTINI MAX AVG; Çelenk içerisinde "VOT XX. Alt kesimde, darp yeri SMHB.

Ref.: RIC VII, Heraclia 23.

Sikke No: 4

Dönem: Roma İmparatorluk Dönemi, Darp Ettiren İmparator: II. Constantinus (Caesar MS 317/337, Augustus MS 337/340), Malzeme: AE, Birim: -, Darp Yılı: Bilinmiyor, Darphane: Bilinmiyor, Ağırlığı: 3.36 gr, Çap: 20.00 mm, Buluntu Yeri: M.DK/.2005/SKK.05/01, Baraj.

Öy: DN FL IVL CONSTANTINUS NOB CAES;
Diademli ve zırlı, Constantinus büstü; baş sola.

Ay: PROVIDENTIAE CAESS; Üç burçlu kale karargâh kapısı, burçlar arasında yıldız.

Ref.: -

Sikke No: 5

Dönem: Roma İmparatorluk Dönemi, Darp Ettiren İmparator: II. Constantius (MS 337/361), Malzeme: AE, Birim: -, Darp Yılı: MS 337-341, Darphane: Bilinmiyor, Ağırlığı: 3.30 gr, Çap: 20.00 mm, Buluntu Yeri: M.DK/.2005/SKK.05/02.

Öy: [D]N CONSTAN-TIVS AVG; Diadem, zırh ve paludamentumlu II. Constantius büstü, baş sağa.

Ay: GLOR-IAE-XERC-[ITVS]; İki Roma askeri boydan ve cepheden, yüzler birbirine dönük, bir elinde mızrak diğer elinde kalkan, aralarında tek standart.

Ref.: -

Sikke No: 6

Dönem: Roma İmparatorluk Dönemi, Darp Ettiren İmparator: II. Constantius (MS 337/361), Malzeme: AE, Birim: -, Darp Yılı: Bilinmiyor, Darphane: Bilinmiyor, Ağırlığı: 3.30 gr, Çap: 20.00 mm, Buluntu Yeri: M.DK/.2005/SKK.05/01, Baraj.

Öy: DN FL IVL CONSTAN-TIVS NOB C; Diademli ve zırlı, Constantius büstü, baş profilden, gövde 4/3 cepheden, sağa.

Ay: [] Yoğun korozyon, okunaksız.

Ref.: -

Sikke No: 7

Dönem: Doğu Roma Dönemi, Darp Ettiren İmparator: I. Anastasius (MS 491/518), Malzeme: AE, Birim: Follis, Darp Yılı: Bilinmiyor, Darphane: Constantinopolis, Ağırlığı: 12.76 gr, Çap: 32.00 mm, Buluntu Yeri: M.DK/.2010/AG/Et.4.

Öy: DN ANASTA – SIVS PP [AVG]; Diadem, zırh ve paludamentumlu Anastasius büstü, baş sağa.

Ay: “M” harfi, sağda ve solda yıldız, üstte haç. “M” altında, off.: “A”. Kesimde darp yeri CON.

Ref.: DOC I, 20a.1-20a.2- 20a.3- 20a.4.

Sikke No: 8

Dönem: Doğu Roma Dönemi, Darp Ettiren İmparator: I. Anastasius (MS 491/518), Malzeme: AE, Birim: Follis, Darp Yılı: Bilinmiyor, Darphane: Constantinopolis, Ağırlığı: 15.10 gr, Çap: 31.00 mm, Buluntu Yeri: M.DK/.2010/DN/Env. 88.

Öy: DN AN]ASTA-SIUS PP AVG; Diadem, zırh ve paludamentumlu Anastasius büstü, baş sola.

Ay: “M” harfi solda ve sağda yıldız, üstte haç. Off. “E”, Kesimde darp yeri CON.

Ref.: DOC I, 23 E.

Sikke No: 9

Dönem: Doğu Roma Dönemi, Darp Ettiren İmparator: I. Iustinus (MS 518/527), Malzeme: AE, Birim: Pentanummmium, Darp Yılı: Bilinmiyor, Darphane: Antiokheia, Ağırlığı: 3.04 gr, Çap: 12.00 mm, Buluntu Yeri: M.DK/.2010/AG/SKK/06/01.

Öy: [DN IVSTI] NVS [PP AV]; Iustinus büstü, baş sağa.

Ay: Mabel kapısı önünde başında sur taçlı Antiokheia Tychesi, oturur vaziyette. Solda “ə”.

Ref.: DOC I, XI-57; Sear 111.

Sikke No: 10

Dönem: Doğu Roma Dönemi, Darp Ettiren İmparator: I. Iustinus (MS 518/527), Malzeme: AE, Birim: Follis, Darp Yılı: Bilinmiyor, Darphane: Constantinopolis, Ağırlığı: 12.94 gr, Çap: 29.00 mm, Buluntu Yeri: M.DK/.2010/AG/ /02/03/et 45. Cadde Temizlik Yüzey.

Öy: DN IUSTI-NUS PP AV[G]; Diadem, zırh ve paludamentumlu Iustinus büstü, baş sağa.

Ay: “M” harfi solda ve sağda yıldız, üstte haç, “M” harfi altında off. “B”, kesimde Darp yeri CON.

Ref.: DOC I, 11b.

Sikke No: 11

Dönem: Doğu Roma Dönemi, Darp Ettiren İmparator: I. Iustinianus (MS 527/565), Malzeme: AE, Birim: Follis, Darp Yılı: Bilinmiyor, Darphane: Theupolis (Antiokheia), Ağırlığı: 13.12 gr, Çap: 31.00 mm, Buluntu Yeri: M.DK/.2008/G. Sarnıç Önü.

Öy: DN IVSTI[NI]-ANVS PP AVG; Diadem, zırh ve paludamentumlu Iustinianus büstü, baş sağa.

Ay: Merkezde "M" harfi, solda ve sağda yıldız, üstte haç, "M" harfi altında off. "A", kesimde [+THE]UP+

Ref.: DOC I, 210.

Sikke No: 12

Dönem: Doğu Roma Dönemi, Darp Ettiren İmparator: I. Iustinianus (MS 527/565), Malzeme: AE, Birim: Yarım Follis, Darp Yılı: Bilinmiyor, Darphane: Theupolis (Antiokheia), Ağırlığı: 6.90 gr, Çap: 24.00 mm, Buluntu Yeri: M.DK/.2008/G. Sarnıç Önü (Elek).

Öy: [N] IVSTINI-ANVS PP AV[G]; Diadem, zırh ve paludamentumlu Iustinianus büstü. Baş sağa.

Ay: Merkezde "K" harfi, solda haç. Haçın kolları içerisinde T/H- E/U/O/P sağ boşlukta off.: "A".

Ref.: DOC I, 211a.

Sikke No: 13

Dönem: Doğu Roma Dönemi, Darp Ettiren İmparator: II. Iustinus (MS 565/578), Malzeme: AE, Birim: Follis, Darp Yılı: MS 571/572, Darphane: Theupolis (Antiokheia), Ağırlığı: 9.68 gr, Çap: 30.00 mm, Buluntu Yeri: M.DK/.2010/DN/.Et.22.

Öy: [N] IUST [INUS] PP AV [G]; Iustinus ve İmparatoriçe Sophia, tahtta oturur vaziyette, başlarında Nimbus. Iustinus elinde haçlı globus, sophia uzun Haçlı Sceptre tutmakta.

Ay: M harfi, solda ANNO, sağda tarih II III, "M" altında off. "A", kesimde darp yeri +THEUPS+

Ref.: DOC I, 150A

Sikke No: 14

Dönem: Doğu Roma Dönemi, Darp Ettiren İmparator: II. Iustinus (MS 565/578), Malzeme: AE, Birim: Yarım Follis, Darp Yılı: MS 573/574, Darphane: Cyzicus, Ağırlığı: 6.70 gr, Çap: 26.00 mm , Buluntu Yeri: M.DK/.2008/Kemerli Yapı, İşlemeli Taş Yanı.

Öy: DN IUS[TI-NUS PP AVG]; Iustinus ve İmparatoriçe Sophia, tahtta oturur vaziyette, başlarında Nimbus. Iustinus elinde haçlı globus, sophia uzun Haçlı Sceptre tutmakta.

Ay: K harfi, üstte haç, solda ANNO, sağda tarih X, kesimde; darp yeri "KYZ".

Ref.: DOC I, 133.

Sikke No: 15

Dönem: Doğu Roma Dönemi, Darp Ettiren İmparator: Mauricus Tiberius (MS 582-602), Malzeme: AE, Birim: Follis, Darp Yılı: MS 592/593, Darphane: Theupolis (Antiokheia), Ağırlığı: 10.22 gr, Çap: 30.00 mm, Buluntu Yeri: M.DK/.2008/ Kemerli Yapı Önü.

Öy: DN MAVR[I] CN P AVΓ; Zırhlı, başında pendililalı haçlı taçlı Mauricus büstü cepheden, bir elinde mappa, diğer elinde kartallı Sceptre tutmakta.

Ay: Merkezde "M" harfi, üstte haç, solda ANNO, sağda tarih XI, "M" altında off. "r". Kesimde darp yeri THEUPS.

Ref.: DOC I, 34 (Farklı atölye)

Sikke No: 16

Dönem: Doğu Roma Dönemi, Darp Ettiren İmparator: Mauricus Tiberius (MS 582-602), Malzeme: AE, Birim: Dekanummium, Darp Yılı: MS 588/589, Darphane: Theupolis (Antiokheia), Ağırlığı: 2.89 gr, Çap: 18.00 mm, Buluntu Yeri: M.DK/.2009/Nekropol Kazısı, Galeri Mezar Önü Et. 17.

Öy: DN MAV[]; Zırhlı, başında pendililalı haçlı taçlı Mauricus büstü cepheden, bir elinde mappa, diğer elinde kartallı Sceptre tutmakta.

Ay: Merkezde geniş "I" harfi, üstte haç, solda ANNO, sağda tarih ЧIII. Kesimde darp yeri THEUPS.

Ref.: DOC -

Sikke No: 17

Dönem: Doğu Roma Dönemi, Darp Ettiren İmparator: Focas (MS 602/610), Malzeme: AE, Birim: Follis, Darp Yılı: MS 608/609, Darphane: Theupolis (Antiokheia), Ağırlığı: 9.78 gr, Çap: 28.00 mm, Buluntu Yeri: M.DK/.2009/Nekropol Kazısı, Galeri Mezar Önü Et. 21.

Öy: ☩N FOCA NE PE AV; Focas ve Leontina yanyana, başlarında pendililalı haçlı taç, ayakta, cepheden. Focas, solda elinde haçlı globus, Leontina sağda, elinde uzun Haçlı Sceptre tutmakta. Üst boşlukta haç.

Ay: Merkezde "M" harfi, üstte haç, solda ANNO, sağda tarih, çl, "M" altında off. "A". Kesimde darp yeri THEUP'.

Ref.: DOC II, 1-89.

Sikke No: 18

Dönem: Doğu Roma Dönemi, Darp Ettiren İmparator: Heraclius (MS 610/641), Malzeme: AE, Birim: Follis, Darp Yılı: MS 614/615, Darphane: Constantinopolis, Ağırlığı: 10.29 gr, Çap: 28.00 mm, Buluntu Yeri: M.DK/.2009/SKK/09/58.

Öy: dd NN HER [] CON; Heraclius ve Heraclius Constantinus, boydan ve cepheden. İki de Khlayms giyimli, başlarında haçlı taç, Heraclius Constantinus'un elinde haçlı globus ve başları arasındaki boşlukta haç.

Ay: Merkezde "M" harfi, üstte haç, solda ANNO, sağda yıl II II, "M" off. [], kesimde darp yeri CON.

Ref.: DOC II, 1-79.

Sikke No: 19

Dönem: Doğu Roma Dönemi, Darp Ettiren İmparator: Heraclius, Malzeme: AE, Birim: Follis (Küçük Seri), Darp Yılı: MS 629/630, Darphane: Constantinopolis, Ağırlığı: 6.63 gr, Çap: 23.00 mm, Buluntu Yeri: M.DK/.2009/SKK/09/54.

Öy: Heraclius, Heraclius Constantinus ve Martina boydan ve cepheden, başlarında pendililalı haçlı taç, ellerinde haçlı globus, üzerlerinde khlayms giysi.

Ay: Merkezde "M" harfi, üstte haç, Solda ✠ monogramı, sağda yıl XX (?), "M" altında, off.: "B", kesimde darp yeri CONØ.

Ref.: DOC II, 1-99a

Sikke No: 20

Dönem: Doğu Roma Dönemi, Darp Ettiren İmparator: II. Constans (MS 641/668), Malzeme: AE, Birim: Follis, Darp Yılı: Bilinmiyor, Darphane: Constantinopolis, Ağırlığı: 5.21 gr, Çap: 26.00 mm, Buluntu Yeri: M.DK/2009/Nekropol Kazısı, Galeri Mezar Önü Et. 17.

Öy: [EN]TYT[O] NI[KA]; Sakallı, başında haçlı taç, üstünde khlamys giysisi bulunan II. Constans. Bir elinde Haçlı Sceptre, diğer elinde haçlı globus tutuyor, cepheden.

Ay: "m" harfi, solda O/Φ/A, üstte A/N/A, sağda N/E/O/ç, kesimde [] ve yıl [].

Ref.: -

Sikke No: 21

Dönem: Doğu Roma İmparatorluğu /Makedonya Hanedanlığı Dönemi (MS 970/1092), Darp Ettiren İmparator: Anonim, Malzeme: AE, Birim: B Sınıfı Anonim Follis, Darp Yılı: MS 1028 /1034, Darphane: Bilinmiyor, Ağırlığı: 9.89 gr, Çap: 29.00 mm, Buluntu Yeri: M.DK/2008/SKK/06/07.

Öy: + [Emma-NOVHA], [IC – XC]; Tunik ve himation giyimli İsa büstü, cepheden. Başındaki haçlı nimbusun her bir kolunda nokta bezeme bulunmakta. Elinde göğsünde kitap tutmakta.

Ay: Üç basamaklı bir kaidenin üstünde haç. Haçın kolları arasında; IS-XS / [b]AS-ILE / bAS-I[LE].

Ref.: DOC III, 2-677.

Sikke No: 22

Dönem: Makedonya Hanedanlığı Dönemi (MS 970/1092), Darp Ettiren İmparator: Anonim, Malzeme: AE, Birim: C Sınıfı Anonim Follis, Darp Yılı: MS 1034 / 1041, Darphane: Bilinmiyor, Ağırlığı: 9.20 gr, Çap: 29.00 mm, Buluntu Yeri: M.DK/2006/SKK/06/09. Sarnıç 2. Hazne, Satih.

Öy: + [Emma-NOVHA], [IC – XC]; Başında haçlı nimbus, sakallı, himation ve tunik giyimli, İsa Antiphonetes'in dizlerine kadar betimlenmiş figürü, cepheden. Haçın her bir kolunda bir damla nokta. İsa'nın bir eli havada takdis pozisyonunda, diğer eliyle kitap tutuyor.

Ay: Mücevher taşları ile süslü bir haç, haçın her bir kolu ucunda birer nokta, haçın kolları arasında IC-XC / NI-KA yazısı.

Ref.: DOC III, 2-682.

Sikke No: 23

Dönem: Doğu Roma Dönemi, Darp Ettiren İmparator: X. Constantinus (MS 1059/1067), Malzeme: AE, Birim: Follis, Darp Yılı: Bilinmiyor, Darphane: Constantinopolis, Ağırlığı: 7.12 gr, Çap: 28.00 mm, Buluntu Yeri: M.DK/2007/ Güney Sarnıç Önü.

Öy: [+EMMA NOVHA/ IC-XC]; Kare souppedion üstünde ayakta duran İsa, cepheden. Üstünde pallium ve colobium. Sağ eliyle pelerinini yandan tutmakta, diğer eliyle kitap tutmakta.

Ay: [EVDKARO +KWNTAK]; İmparator ve İmparatoriçe Eudokia ayakta cepheden, loros giyimli, başlarında pendililalı taç bulunmakta. Ortalarında üç basamaklı bir kaide üzerinde labarum tutmaktalar.

Ref.: DOC III, 2-8.1.

2018 Yılı Agora-Sur Önü Sikke Buluntuları (Grup I)**Sikke No: 24**

Dönem: Doğu Roma Dönemi, Darp Ettiren İmparator: I. Anastasius (MS 491/518), Malzeme: AE, Birim: Follis, Darp Yılı: Bilinmiyor, Darphane: Constantinopolis, Ağırlığı: 13.26 gr, Çap: 31.00 mm, Buluntu Yeri: M.DK/2018/1F99/CBR/34716, depo.

Öy: [D]N ANAST[A]SIUS PP AVG; Diademli ve zırlı Anastasius büstü, gövde ¾ cepheden, sağa.

Ay: M harfi, sağda ve solda yıldız, üstte haç. "M" altında, off. "A". Kesimde darp yeri "CON".

Ref.: DOC I, 20a.

Sikke No: 25

Dönem: Doğu Roma Dönemi, Darp Ettiren İmparator: I. Anastasius (MS 491/518), Malzeme: AE, Birim: Follis, Darp Yılı: Bilinmiyor, Darphane: Constantinopolis, Ağırlığı: 13.26 gr, Çap: 32.00 mm, Buluntu Yeri: M.DK/2018/1F99/CBR/Depo.

Öy: [DN ANA]STASIUS PP [AVG]; Diademli ve zırlı Anastasius büstü, gövde ¾ cepheden, sağa.

Ay: M harfi, sağda yıldız, solda hilal ve yanında damla nokta, üstte haç. Off. [], kesimde darp yeri CON.

Ref.: DOC I, 23 m.

Sikke No: 26

Dönem: Doğu Roma Dönemi, Darp Ettiren İmparator: I. Iustinus (MS 518/527), Malzeme: AE, Birim: Follis, Darp Yılı: Bilinmiyor, Darphane: Constantinopolis, Ağırlığı: 14.47 gr, Çap: 32.00 mm, Buluntu Yeri: M.DK/2018/1F99/CBR/Depo.

Öy: [D]N IUSTINUS PP A[VC]; Diademli ve zırlı Iustinus büstü, gövde ¾ cepheden, sağa.

Ay: M harfi, solda yıldız, sağda ve üstte haç. "M" altında off. "E". Kesimde darp yeri "CON".

Ref.: DOC I, 9e.

Sikke No: 27

Dönem: Doğu Roma Dönemi, Darp Ettiren İmparator: I. Iustinus (MS 518/527), Malzeme: AE, Birim: Follis, Darp Yılı: Bilinmiyor, Darphane: Nikomedia, Ağırlığı: 14.47 gr, Çap: 32.00 mm, Buluntu Yeri: M.DK/2018/1F99/CBR/Depo.

Öy: [D]N IUSTINUS PP A[VC]; Diademli ve zırlı Iustinus büstü, gövde ¾ cepheden, sağa.

Ay: M harfi, solda yıldız, sağda ve üstte haç. "M" altında off. "?". Kesimde darp yeri "NIKM".

Ref.: DOC I, 9e.

Sikke No: 28

Dönem: Doğu Roma Dönemi, Darp Ettiren İmparator: I. Iustinus (MS 527/565), Malzeme: AE, Birim: Follis, Darp Yılı: Bilinmiyor, Darphane: Constantinopolis, Ağırlığı: 14.65 gr, Çap: 30.00 mm, Buluntu Yeri: M.DK/2018/1F99/CBR/Depo.

Öy: [D]N IUSTINI ANUS PP [AVG]; Diademli ve zırlı Iustinus büstü, gövde ¾ cepheden, baş sağa.

Ay: M harfi, sağda ve üstte haç, solda yıldız, "M" altında "r", Kesimde; darp yeri "CON".

Ref.: DOC I, 28 r.

Sikke No: 29

Dönem: Doğu Roma Dönemi, Darp Ettiren İmparator: I. Iustinus (MS 527/565), Malzeme: AE, Birim: Follis, Darp Yılı: MS 554/555, Darphane: Constantinopolis, Ağırlığı: 14.22 gr, Çap: 30.00 mm, Buluntu Yeri: M.DK/2018/1F99/CBR/Depo.

Öy: [DN IV]STI[N]ANVS PP [AVG]. Miğferli, diademli ve zırlı Iustinus büstü, cepheden. Sağ boşlukta haç.

Ay: M harfi, solda ANNO, sağda XX 4 II, üstte haç. Off. "E", kesimde CON.

Ref.: DOC I, 32 var.

Sikke No: 30

Dönem: Doğu Roma Dönemi, Darp Ettiren İmparator: II. Iustinus (MS 565/578), Malzeme: AE, Birim: Follis, Darp Yılı: MS 571/572, Darphane: Constantinopolis, Ağırlığı: 12.13 gr, Çap: 29.00 mm, Buluntu Yeri: M.DK/2018/1F99/CBR/Depo.

Öy: [□□I] USTI [NUS PP AVC]; Başlarında Nimbus bulunan Iustinus ile imparatoriçe Sophia, tahtta oturuyor, cepheden. Iustinus'un elinde haçlı globus, Sophia'nın ise uzun haçlı asa bulunmakta.

Ay: M harfi, solda ANNO, sağda tarih "çl" üstte haç. Off. "A", kesimde CON.

Ref.: DOC I, 30 c.

Sikke No: 31

Dönem: Doğu Roma Dönemi, Darp Ettiren İmparator: II. Iustinus (MS 565/578), Malzeme: AE, Birim: Follis, Darp Yılı: MS 571/572, Darphane: Constantinopolis, Ağırlığı: 12.25 gr, Çap: 29.00 mm, Buluntu Yeri: M.DK/2018/1F99/CBR/Depo.

Öy: [□□I] US[TI NUS PP AVC]; Başlarında Nimbus bulunan Iustinus ile imparatoriçe Sophia, tahtta oturuyor, cepheden. Iustinus'un elinde haçlı globus, Sophia'nın ise uzun haçlı asa bulunmakta.

Ay: M harfi, solda ANNO, sağda tarih "X" üstte haç. Off. "A", kesimde CON.

Ref.: DOC I, 38a.1/2.

Sikke No: 32

Dönem: Doğu Roma Dönemi, Darp Ettiren İmparator: II. Iustinus (MS 565/578), Malzeme: AE, Birim: Follis, Darp Yılı: MS 576/577, Darphane: Constantinopolis, Ağırlığı: 12.25 gr, Çap: 29.00 mm, Buluntu Yeri: M.DK/2018/1F99/CBR/Depo.

Öy: [□□I] UST[I NUS PP AVC]; Başlarında Nimbus bulunan Iustinus ve imparatoriçe Sophia, tahtta oturur vaziyette. Iustinus elinde haçlı globus, Sophia uzun Haçlı Sceptre tutmakta.

Ay: M harfi, solda ANNO, sağda tarih "XII" üstte haç. Off. "B", kesimde CON.

Ref.: DOC I, 42b.1/2.

2018 Yılı Güney Sur Önü Sikke Buluntuları (Grup II)

Sikke No: 33

Dönem: Doğu Roma Dönemi, Darp Ettiren İmparator: I. Anastasius (MS 491/518), Malzeme: AE, Birim: Follis, Darp Yılı: Bilinmiyor, Darphane: Constantinopolis, Ağırlığı: 15.11 gr, Çap: 32.00 mm, Buluntu Yeri: M.DK/2018/1F99/ CDI-03/Depo.

Öy: [DN ANASTA]SIUS PP [AVG]; Diademli ve zırlı Anastasius büstü, gövde ¾ cepheden, sağa.

Ay: M harfi, sağda ve solda yıldız, üstte haç. "M" altında, off. "E". Kesimde darp yeri "CON".

Ref.: -

Sikke No: 34

Dönem: Doğu Roma Dönemi, Darp Ettiren İmparator: I. Iustinus (MS 518/527), Malzeme: AE, Birim: Follis, Darp Yılı: Bilinmiyor, Darphane: Constantinopolis, Ağırlığı: 15.23 gr, Çap: 31.00 mm, Buluntu Yeri: M.DK/2018/1F99/ CDI-03/Depo.

Öy: [D]N IUSTI NUS PP A[VC]; Diademli ve zırlı Iustinus büstü, gövde ¾ cepheden, sağa.

Ay: M harfi, sağda ve solda yıldız, üstte haç. "M" altında off. "E". Kesimde darp yeri "CON".

Ref.: DOC I, 8 e.1/2/3/4/5.

Sikke No: 35

Dönem: Doğu Roma Dönemi, Darp Ettiren İmparator: I. Iustinianus (527/565), Malzeme: AE, Birim: Follis, Darp Yılı: Bilinmiyor, Darphane: Nikomedia, Ağırlığı: 13.39 gr, Çap: 29.00 mm, Buluntu Yeri: M.DK/2018/1F99/ CDI-03/ Depo.

Öy: [DN] IUSTINI AN[U]S PP AVG; Iustinianus büstü, gövde ¾ cepheden, sağa.

Ay: M harfi, solda, sağda ve üstte haç. "M" altında Off. "B ?". Kesimde darp yeri "NIK M".

Ref.: DOC I, 110 var.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ:

Dara Antik Kenti'nde bulunan Roma sikkeleri; Roma İmparatorluk Dönemi ve Doğu Roma Dönemi'ne tarihlenmektedir. Kentte ortaya çıkarılan Roma Dönemi sikkelerinin yoğun olarak bulunduğu alan, agora ve çevresidir. Agoradan sonra ise en fazla sikke buluntusu nekropol alanında görülmektedir. Sikkelerin agora ve çevresinde görülmesi, kentte bu alanlarda ticari faaliyetlerin yürütülmesi ile ilişkilidir. Nekropol alanında sikkelerin bulunması ise ölü gömme geleneğinin bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dara Antik Kenti'nde görülen Roma İmparatorluk Dönemi sikkeleri; Singara ve Heraclia, Doğu Roma Dönemi sikkeleri ise Antiokheia, Constantinopolis, Cyzicus, Nikomedia gibi darphanelerde basılmıştır. Kentte farklı darphanelerde basılmış sikkelerin görülmesi, kentin İpek yolu güzergahında büyük bir garnizon ve önemli bir ticaret merkezi olmasından kaynaklanmaktadır. Kentte bulunan Roma Dönemi sikkelerinin tamamının bronz madenden basıldığı görülmektedir. Bu durum, sikkelerin çoğunluğunun bulunduğu yer olan agaroda günlük alış-verişlerde büyük oranda bronz sikkelerin kullanılmasıyla açıklanabilmektedir.

MS 3. yüzyıla başlayan Roma-Sassani savaşları, 5. ve 6. yüzyıllarına gelindiğinde oldukça fazla sınır değişikliğine neden olmuştur. Bu savaşlar ve sınır değişiklikleri konusuna en önemli kanıtlar, 2018 yılında yapılan kazılar sonucunda bulunan iki farklı sikke define buluntusuna aittir. Konu ile ilgili yapılan araştırmalarda, Sassani ordularınca Anastasiopolis Kenti'nin MS 573 yılında kuşatılarak Sassani İmparatorluğu'nun eline geçtiği belirtilmektedir. Ayrıca Doğu Roma imparatoru Mairucus Tiberius Dönemi'nde yapılan bir anlaşma sonucunda Dara Antik Kenti'nin Doğu Roma İmparatorluğuna geri verildiği, bu sürece kadar Dara'nın Sassani İmparatorluğu'nun elinde kaldığı ifade edilmektedir. Grup I define buluntusu verileri, II. Iustinus'un 12. imparatorluk yılı olan MS 576/577 yıllarında Dara'nın Doğu Roma İmparatorluğu kontrolünde olduğunu ve bu yıllarda yapılan savaş sonrasında Dara'nın Sassani İmparatorluğunun eline geçtiğini göstermektedir. Kentte, II. Constans (MS 641-668) Dönemi'nden Makedonya Hanedanlığı Dönemi'ne kadar Doğu Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlenen herhangi bir sikkeye rastlanılmamıştır. Dara'da II. Constans Dönemi sonrasında Doğu Roma İmparatorluğu'nun varlığını kanıtlayacak bir sikkenin bulunmamasını; Dara ile birlikte bölgenin, Arap Devleti hâkimiyetine girmiş olmasına bağlamak mümkündür. Kent içerisinde farklı alanlarda bulunan 7. ve 9. yüzyıllar arasına tarihlenen birçok Emevi Dönemi ve Abbasi Dönemi sikkelerinin bulunması, sınırların Doğu Roma İmparatorluğu aleyhine değiştiğini göstermektedir. Kent yerleşimi içerisinde 10. ve 11. yüzyıllarda yeniden Doğu Roma İmparatorluğu Dönemi sikkelerinin görülmesini ise; Doğu Roma İmparatorluğu'nda hakimiyeti elinde tutan Makedonya Hanedanlığı imparatorlarının yapmış olduğu Doğu seferleriyle bölgenin yeniden Doğu Roma İmparatorluğu hâkimiyetine girmiş olmasıyla açıklamak mümkündür.

Günümüz itibariyle Dara Antik Kenti'nde kazı çalışmaları devam etmektedir. Gelecek dönemlerde kent yerleşim alanı içerisinde yapılacak çalışmalarla Roma varlığına ait daha fazla kanıtların elde edileceği varsayılmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın ileride yapılacak daha kapsamlı araştırmalara başlangıç niteliğinde bir kaynak olarak hazırlandığı düşünülmelidir.

Etik Standart ile Uyumluluk

Çıkar Çatışması: Yazarlar, kendileri ve / veya diğer üçüncü kişi ve kurumlarla çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Etik Kurul İzni: Bu makalede etik kurul iznine gerek yoktur, buna ilişkin ıslak imzalı etik kurul kararı gerekmediğine ilişkin onay formu sistem üzerindeki makale süreci dosyalarına eklenmiştir.

Finansal Destek: Bu çalışma için herhangi bir kurum veya kuruluştan finansal destek alınmamıştır.

Teşekkür: Araştırmaya konu olan Roma sikkelerinin ve konuya dair belgelerin kullanım iznini sağlayan Mardin Müzesi Müdürlüğü ve çalışmaya katkı sağlayan müze uzmanlarına teşekkürlerimizi sunarız.

KAYNAKÇA:

- Abû'l-Farac. (1945). *Abu'l Farac Tarihi*. (Cilt 1). (Ö.R. Doğrul, Çev.), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Ahunbay, M. (1991). Dara-Anastasiopolis 1990 Yılı Çalışmaları. *XIII. Kazı Sonuçları Toplantısı (Cilt 1)* içinde (197-203). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Baydur, N. (1999). *İmparator Iulianus*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Bellinger, A.R. (1992). *Catalogue Of The Byzantine Coins In The Dumbarton Oaks Collection And In The Whittemore Collection: Anastasius I To Maurice 491-602, Volume One* (A. R. Bellinger, P. Grierson Ed.). Washington: Dumbarton Oaks Research Library and Collection.
- Can, B. ve Erdoğan, N. (2014). Dara, Bizans-Sasani Sınırında Bir Garnizon Kenti ve Kazıları. H. Kasapoğlu-M.A. Yılmaz (ed), *Anadolu'nun Zirvesinde Türk Arkeolojisinin 40 Yılı* içinde (347-371). Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları.
- Comfort, A. (2017). Fortresses of the Tur Abdin and the confrontation between Rome and Persia. *Anatolian Studies*, 67, 181-229.
- Croke, B. ve Crow, J. (1983). Procopius and Dara. *Journal of Roman Studies* 73, 143-159.
- Croke, B. (1984). Marcellinus on Dara: A Fragment of His Lost *De Temporibus Qualitibus et Positionibus Locorum*. *Phoenix*, 38 (1), 77-88.
- Demir, M. ve Keçiş, M. (2017). Nisibis at the border of Romans and Sassanians between the Third and Fifth Centuries AD. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 36 (62), 1-29.
- Dignas, B. ve Winter E. (2007). *Rome and Persia in Late Antiquity: Neighbours and Rivals*. New York: Cambridge University Press.
- G, Philip. (1993). *Catalogue Of The Byzantine Coins In The Dumbarton Oaks Collection And In The Whittemore Collection: Phocas and Heraclius 602-641, Volume 2-Part 1* (A. R. Bellinger, P. Grierson Ed.). Washington: Dumbarton Oaks Research Library and Collection.
- G, Philip. (1993). *Catalogue Of The Byzantine Coins In The Dumbarton Oaks Collection And In The Whittemore Collection: Heraclius Constantine to Theodosius III 641-717, Volume 2-Part 2* (A. R. Bellinger, P. Grierson Ed.). Washington: Dumbarton Oaks Research Library and Collection.
- G, Philip. (1993). *Catalogue Of The Byzantine Coins In The Dumbarton Oaks Collection And In The Whittemore Collection: Basil I to Nicephorus III 867-1081, Volume 3-Part 2* (A. R. Bellinger, P. Grierson Ed.). Washington: Dumbarton Oaks Research Library and Collection.
- Edwell, P. M. (2008). *Between Rome and Persia: The middle Euphrates, Mesopotamia and Palmyra Under Roman Control*. London and New York: Routledge.
- İbn Battuta (1953). *İbn Battuta Travels in Asia and Africa 1325-1354*. (H.A.R. Gibb, Çev.). London: Routledge & Kegan Paul.
- James Of Edessa (1898). *The Chronological Canon James Of Edessa*. (E. W. Brooks Çev.), *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft*, 52 (2), 261-327.
- John of Ephesus, (1860). *The Third Part of the Ecclesiastical History of John Bishop of Ephesus*. (R. P. Smith, M.A) Oxford: Oxford University Press.
- Kaçar, T. (2006). Mezopotamya'da Roma-Sasani Çatışmaları: Nusaybin'in Düşüşü. İ. Özcoşar, H.H. Güneş (Ed.), *1. Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu Bildirileri* içinde (129-138). İstanbul: İmak Ofset Basım.

- Keser Kayaalp, E. ve Erdoğan N. (2013). The catedral complex at Nisibis. *Anatolian Studies*, 63, 137-154.
- Kütük, A. (2013). Bizans İmparatorluğu'nun Alternatif İstihkâm Şehri: Dara (Anastasiopolis) Kuruluşu ve Günümüze Kadarki Durumu. *Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi* 7 (2), 69-85.
- Malalas, (1986). *The Chronicle of John Malalas*. (E. Jeffreys, M. Jefferys, R. Scott, Çev.), Melbourne: Australian Association for Byzantine Studies.
- Matthews, J. (2010). *The Roman Empire of Ammianus: With a New Introduction*. USA: Michigan Classical Press.
- Metin, H. (2020). Dara (Anastasiopolis) Agora Kazı Buluntuları: Erken Bizans Dönemi Pişmiş Toprak Kandiller. *Amisos*, 6(10), 87-99.
- Metin, H. (2022). Kuzey Mezopotamya'nın Metropolü, Bizans'ın Son Kalesi Dara (Anastasiopolis)". *Anadolu Kültür Atlası*, 3, 74-75.
- Mundell, M. C. (1975). A Sixth Century Funerary Relief at Dara in Mesopotamia. *Jahrbuch Der Österreichischen Byzantinistik*, Band 24, 209-227.
- Ostrogorsky, G. (2019). *Bizans Devleti Tarihi*. (F. Işıltan Çev.), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Procopius (1971). *Buildings, Volume VII*. (H. B. Dewing, G. Downey, Çev.), London: Harvard University Press.
- Zachariah, (1899). *The Syriac Chronicle Known as That of Zachariah Mtylene*. (F.J. Hamilton, E.W. Brooks, Çev.). London: Methuen & Co.
- Zonaras. (2009). *The History Of Zonaras-From Alexander Severus to The Death Of Theodosius The Great*. (T. M. Banchich, E. N. Lane, Çev.), London and New York: Routledge.

RPC Online Catalogue: <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/city>

Mardin Müzesi Kazı Arşivi

EXTENDED SUMMARY:

Purpose of the Study:

The purpose of this study is to provide insights into the founding of the ancient city of Dara, its role as a garrison, and the political context it held during the periods of the Roman and Eastern Roman Empires.

Research Questions:

Why and in what manner was the Dara Anastasiopolis Garrison established, and what considerations accompanied the founding process of the city? Was the Anastasiopolis Garrison able to halt the westward advance of the Sassanid Empire? What historical developments do the Roman and Eastern Roman coins found in the city help to elucidate?

Literature Review: Upon reviewing national and international literature, it is evident that publications concerning the ancient city of Dara are relatively few in number. Most published articles address how the city was perceived by ancient writers, the purpose of its establishment, and the wars it was involved in. In recent years, with the expansion of archaeological research in the city over larger areas, there has been an increase in studies related to Dara. Although some studies address excavation efforts and historical data to varying extents, no work has been dedicated specifically to understanding the political changes in the city through the coins uncovered in excavations.

Methodology:

The initial phase of the methodology employed in this study consisted of a literature review. In the second phase, Roman-period coins held at the Mardin Museum were chronologically categorized within the scope of officially granted permissions. Photographs of both obverse and reverse sides of the selected coins were taken, and their weight and diameter were documented. The first section of the study provides general information on the ancient city of Dara, as it is believed to contribute context to the research. In the catalog section, the coin findings are grouped chronologically by the reign dates of emperors, including: Coin Findings from the Tower, Dam, Necropolis, Cistern, Agora, and Vaulted Structure until 2018; 2018 Agora-Wall Front Coin Findings (Group I); and 2018 South Wall Front Coin Findings (Group II). This catalog section provides details on each coin, including the era, issuing emperor, material, minting year, mint, weight, diameter, and find location. Below each entry, photographs of the coins are included, along with descriptive details. The conclusion section discusses the data obtained from the coins and presents the findings.

Conclusion:

The Roman coins discovered in the ancient city of Dara date back to the Roman Imperial and Eastern Roman periods. The area with the highest concentration of Roman coins is the agora and its surroundings, followed by the necropolis. The presence of coins around the agora is associated with commercial activities conducted in these areas, while coins found in the necropolis reflect burial traditions. The Roman Imperial coins found in Dara were minted in locations such as Singara and Heraclia, while the Eastern Roman coins were minted in cities like Antioch, Constantinople, Cyzicus, and Nicomedia. The presence of coins from various mints highlights Dara's role as a significant garrison and trade center along the Silk Road. All Roman coins found in the city were minted in bronze, suggesting that bronze coins were predominantly used in everyday transactions within the agora. The Roman-Sassanian wars, which began in the 3rd century AD, led to numerous border changes by the 5th and 6th centuries. The most significant evidence of these wars and the resulting border shifts comes from two distinct coin hoards uncovered in excavations in 2018. Research indicates that the city of Anastasiopolis was besieged and taken by the Sassanid Empire in AD 573. Moreover, it is noted that Dara was returned to the Eastern Roman Empire following a treaty during the reign of Emperor Maurice Tiberius, though the city remained under Sassanid control until that time. The data from Group I hoard findings indicate that Dara was under Eastern Roman control during the 12th regnal year of Emperor Justin II (AD 576/577), but it fell to the Sassanids after a war fought in that period. No coins dated to the Eastern Roman period have been found in Dara from the reign of Constans II (AD 641–668) until the Macedonian Dynasty, suggesting that the region, including Dara, may have come under Arab rule after Constans II's reign. The discovery of numerous Umayyad and Abbasid coins, dated between the 7th and 9th centuries, in various areas within the city further indicates that the borders shifted against the Eastern Roman Empire. The reappearance of Eastern Roman coins in the 10th and 11th centuries in the city can be explained by the Eastern campaigns of the Macedonian Dynasty emperors, which likely brought the region back under Eastern Roman control. Excavations in Dara continue to this day, and it is anticipated that future research within the settlement areas will yield further evidence of Roman presence. This study should therefore be considered a preliminary resource for more comprehensive research to be conducted in the future.